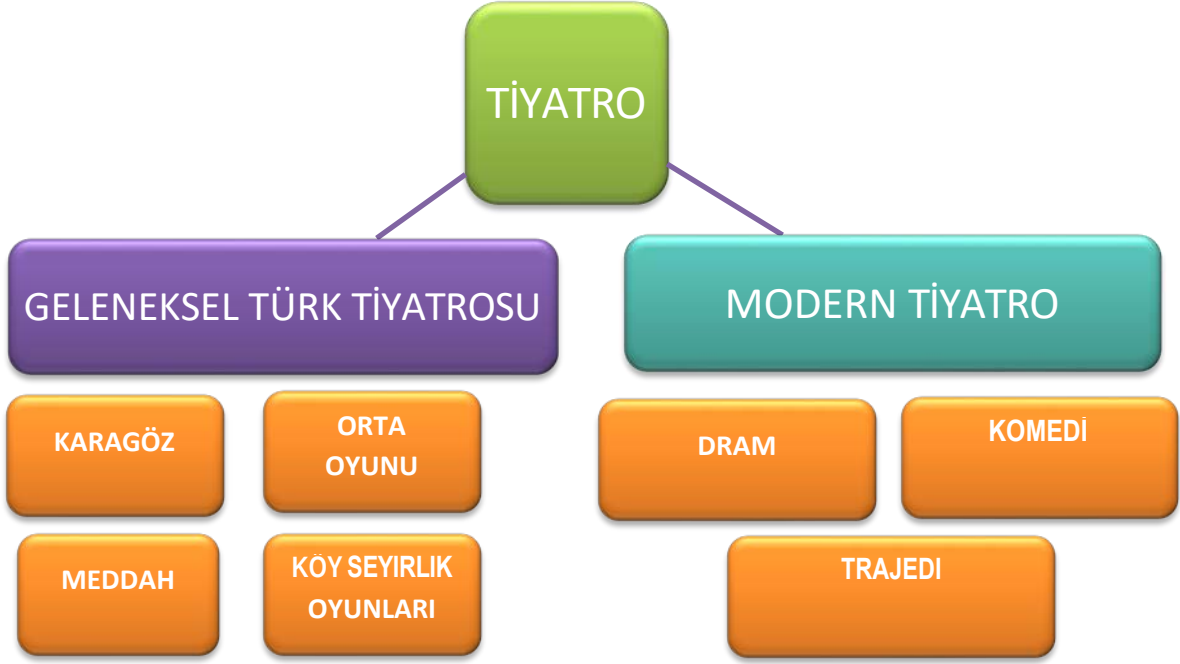

10. SINIF 6. ÜNİTE TİYATRO ÜNİTE ÖZETİ

Geleneksel Türk Tiyatrosu: Geleneksel Türk tiyatrosu, sözlü halk geleneğinin ürünlerindendir. Bu gelenekte verilen eserler, anonim nitelikte olup doğaçlama oynanır. Bu tip oyunlarda güldürü, şive taklitleri, yanlış anlaşılmalara dayanan mizahi öğeler söz konusudur. Müzik, oyunlarda fazla bir yere sahip değildir. Modern tiyatrodaki önemli bir yere sahip olan dekor, sahne, kostüm, ışık gibi unsurlar geleneksel Türk tiyatrosunda yok denecek kadar azdır.

Karagöz: Doğu ülkelerine özgü bir sanat anlayışı olan Karagöz, bir gölge oyunudur. Bu oyun, deriden kesilen ve *tasvir* olarak adlandırılan bazı şekillerin (insan, hayvan, eşya vb.) arkadan bir ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanır. *Hayalî* adı verilen kişiler tarafından *Küşterî Meydanı* diye anılan bir perdede oynatılan bu oyunlar, Türk halk geleneğinin önemli ürünlerindendir. Perdenin Küşterî Meydanı olarak adlandırılmasının nedeni, Karagöz oyununun kurucusu ve Karagözcülerin pirinin Şeyh Küşterî olmasıdır. Tanınmış Karagözcüler arasında Hayalî Kör Hasan-zâde Mehmet Çelebi, Nazif Bey, Hayalî Memduh, Hayalî Küçük Ali gibi isimler sayılabilir. Oyunda tef çalan, taklitlerin şarkılarını söyleyen, tasvirleri hayaliye veren yardımcı *yardak* adını alır. Karagöz'ün, Türk toplumunda ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili değişik rivayetler anlatılır. Bunlardan biri şu şekildedir: "Sultan Orhan zamanında Bursa'da bir cami yapımında Karagöz demirci, Hacivat da duvarcı olarak çalışıyormuş. İkiisi arasında sürüp giden nükteli konuşmaları dinlemek isteyen işçiler, işlerini güçlerini bırakıp onların çevresinde toplanır, bu yüzden de yapım işi ilerlemezmiş. Bunu öğrenen Sultan Orhan, Karagöz'le Hacivat'ı öldürtmüş. Ancak bu olaydan sonra vicdan azabı çekmeye başlamış. Padişahın acısını hafifletmek isteyen Şeyh Küşterî, bir perde kurdurmuş, Hacivat'la Karagöz'ün deriden yapılmış tasvirlerini perde arkasında oynatıp onların şakalarını tekrarlayarak padişahı avutmuş."

Karagöz oyununun yazılı bir metni yoktur. Yani oyun, doğaçlama oynanır. Bu oyunlar, Ramazan ayında kahvehanelerde; evlenme, sünnet, doğum gibi törenler dolayısıyla ev, saray ve konaklarda düzenlenen şenliklerde oynatılmıştır. Karagöz oyunlarının en tanınmışları arasında *Kanlı Nigâr*, *Ağalık*, *Abdal Bekçi*, *Ters Evlenme*, *Bursalı Leyla*, *Balık/Balıkçılar* sayılabilir.

Karagöz Oyunlarında Yer Alan Tipler	
Karagöz	Okumamış, halk diliyle konuşan, öğrenim görmüş kişilerin söylediği sözleri anlamayan, duyduklarına ters anlamlar yükleyen tiptir.
Hacivat	Öğrenim görmüş, medrese diliyle konuşan, bilimden az çok anlayan, görgü kurallarına uyan tiptir.
Çelebi	Malı mülkü olan zengin, mirasyedi bir tiptir.
Zenne	Karagöz oyunundaki kadın tipleridir.
Tiryaki	Konuşmaların en önemli yerinde uyuklamaya başlayan tiptir.
Beberuhi	Altı Kulaç lakabıyla anılan, cüce, yaygaracı bir tiptir.
Diğer Kişiler	Tuzsuz Deli Bekir, Zeybek (Efe), Külhanbeyi, Türk, Yahudi...

Karagöz Oyununun Bölümleri	
Giriş	Hacivat'ın bir semai okuyarak perdeye geldiği bölümdür.
Muhâvere	Karagöz ile Hacivat arasındaki karşılıklı konuşmaların yer aldığı bölümdür. Bu bölüm; Karagöz ve Hacivat'ın birbirlerini yanlış anladıkları, güldürü unsurunun yer aldığı bölümdür.
Fasıl	Olayın konu edildiği bölümdür, oyuna burada işlenen konuya göre isim verilir.
Bitiş	Hacivat ile Karagöz arasında geçen birkaç cümlelik kısa konuşmaların yer aldığı bölümdür.

Orta Oyunu: Orta oyunu, sahne olarak kabul edilen ve etrafı seyircilerle çevrilmiş açık bir alanda oynanır. Orta oyununda, oyuncuların “palanga” diye adlandırdıkları oyun alanı, herhangi bir yerde kolaylıkla hazırlanabilir. Bu nedenle oyuncuların belli bir yerde, her zaman, hazır, sabit bir alanları yoktur. Seyircilerle oyun yeri, ip gerilmiş kazıklarla ayrılır. Oyunda dekor denilebilecek başlıca iki nesne vardır: Birincisi ev olarak kullanılan Yeni Dünya adı verilen paravan, ikincisi iş yeri olarak kullanılan ve dükkân adı verilen iskemledir. Oyunların birçoğunda, evin de dükkânın da oyunun akışında önemli işlevleri vardır. Orta oyunu, çalgılı (zurna, çifte-nara vb.) ve kadrosu geniş bir oyundur. Çalgı, sadece sahneye giren oyuncuları haber verme sırasında kullanılır. Çalgıcılar seyircilerin tam önünde yer alır.

Orta Oyununda Yer Alan Tipler	
Kavuklu	Öğrenim görmüş kişilerin söylediği sözleri yanlış anlayan, okumamış kesimi temsil eden tiptir.
Pişekâr	Eğitim görmüş, görgü kurallarına uyan, aydın kesimi temsil eden tiptir.
Diğer Kişiler	Zenne, Yahudi, Acem, Kürt, Rumelili, Arnavut, Ermeni, Kayserili, Frenk, Çelebi, Muhacir...

Orta Oyununun Bölümleri	
Giriş	Zurnanın Pişekâr havası ile gelen Pişekâr, zurnacı ile kısa bir konuşma yapar. Sonra zurna, Kavuklu havasını çalar; Kavuklu ile Kavuklu-arkası (cüce) konuşarak sahneye gelir.
Muhâvere	Pişekâr'la Kavuklu'nun konuşmaları iki bölümdür. Birinci bölüm, iki tanıdığın sohbeti; ikinci bölüm, tekerlemedir. Bu bölümde Kavuklu, başından geçmiş garip bir macerayı anlatır; bölümün sonunda ise bunun bir rüya olduğu anlaşılır.
Fasıl	Asıl olayın konu edildiği bölümdür, oyuna burada işlenen konuya göre isim verilir. Bu fasıllardan pek çoğu, konuları bakımından Karagöz fasılları ile ortaktır.
Bitiş	Pişekâr, Kavuklu ile son bir konuşma yapar. “Her ne kadar sürçü lisan ettikse affola!” diyerek seyircilerden özür diler. Bir dahaki oyunun yerini ve zamanını bildirerek seyircileri iki eliyle selamlar.

Karagöz ve orta oyununda bölümler aynıdır fakat içerikleri farklıdır.

Tanzimat Dönemi Tiyatrosu: Tanzimat Dönemi'nde Türk edebiyatına Batı'dan gelen edebî türlerden biri olan tiyatro, çok ilgi görmüştür. Türün ilk yerli örneği, Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı eseridir. Sahnelenen ilk tiyatro eseri de yine bu dönemde Namık Kemal tarafından yazılan *Vatan yahut Silistre*'dir. Bu dönem sanatçılarının neredeyse tamamı tiyatro türünde eserler vermiştir. Özellikle I. Dönem Tanzimat sanatçıları, tiyatroyu halkı eğitmekte bir araç olarak kullanmışlardır. Ahmet Vefik Paşa ve Direktör Ali Bey gibi sanatçılar, başta Moliere (Molyer) olmak üzere Batı edebiyatından çeviri ve uyarlamalar yapmışlardır. Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi gibi isimler; bu türde verdikleri eserlerle türün gelişimine katkı sağlamışlardır. Tanzimat edebiyatının ilk döneminde genellikle oynanmak için, ikinci döneminde ise okunmak için tiyatro yazılmıştır. Görücü usulüyle evlenmenin yanlışlığına dikkat çeken *Şair Evlenmesi*, Türk edebiyatında Batılı anlamda yazılmış ilk tiyatro örneğidir. Eser, önce saray tiyatrosunda oynanmak amacıyla yazılmış, sonra Tercümân-ı Ahvâl gazetesinde tefrika hâlinde yayımlanmıştır. Okuduğunuz metinde kahramanların kişilik özelliklerine uygun olarak kullanılması dikkat çeker. Bu özellikler Şinasi'nin, *Şair Evlenmesi* adlı eserinde Karagöz ve orta oyunu gibi geleneksel Türk tiyatrosu ürünlerinden yararlandığını gösterir. Eser aynı zamanda dönemin gelenek ve göreneklerini, sosyal yaşantısını yansıtmaya yönüyle de Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.